

ევროპის ცენტრალური უნივერსიტეტი
სოციალურ მეცნიერებათა, ბიზნესისა და სამართლის
ფაკულტეტი

სალომე ქარჩხაძე

ეკონომიკის მდგრადი განვითარებისა და რეგიონული
უთანაბრობის აღმოფხვრის შესაძლებლობები სამხრეთ
კავკასიის ქვეყნებში

ეკონომიკის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად
წარმოდგენილი სადისერტაციო ნაშრომის

ავტორეფერატი

სამეცნიერო ხელმძღვანელი:
ნიკოლოზ ჩიხლაძე
ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი,
პროფესორი

ქუთაისი 2026

რეცენზენტები:

1. **მარტინ დალი**, ეკონომიკის დოქტორი, ლაზარსკის უნივერსიტეტის პროფესორი (ვარშავა, პოლონეთი)
2. **გოჩა უგულავა**, ეკონომიკის დოქტორი, ევროპის ცენტრალური უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

სადისერტაციო ნაშრომის დაცვა შედეგა

(თარიღი და დრო)

დაცვის კომისიის სხდომაზე. მისამართი: ქ. ქუთაისი, წერეთლის ქ. №13, ევროპის ცენტრალური უნივერსიტეტის საკონფერენციო დარბაზი (I სართული). სადისერტაციო ნაშრომის გაცნობა შესაძლებელია ევროპის ცენტრალური უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკაში მისამართზე: ქ. ქუთაისი, წერეთლის ქ. №13.

ავტორეფერატი დაიგზავნა „ _____“ _____

სადისერტაციო საბჭოს თავმჯდომარე:

პროფესორი გოჩა თუთბერიძე _____

დისრტაციის სტრუქტურა

შესავალი

თავი 1. XXI საუკუნის კრიზისები და სახელმწიფოთა მდგრადი ინტეგრირებული განვითარების გამოწვევები თანამედროვე ეტაპზე

1.1. კრიზისების კვლევის გამოცდილება და მათთან ბრძოლის რეგიონული თავისებურებები

1.2. ანტიკრიზისული ღონისძიებები და რეფორმები მსოფლიოში

თავი 2. ჯვარედინი რეგიონული თანამშრომლობა, როგორც ქვეყნის შიდა რეგიონული დისპროპორციების დაძლევის წინაპირობა

2.1. რეგიონული უთანაბრობა: თეორიები და საუკეთესო პრაქტიკა

2.2. რეგიონული უთანაბრობა სამხრეთ კავკასიაში: არსებული ვითარების ანალიზი და გაუმჯობესების შესაძლებლობები

2.3. ჯვარედინი რეგიონული თანამშრომლობის ფორმები და ძირითადი მიღწევები მსოფლიოში

თავი 3. ჯვარედინი რეგიონული ეკონომიკური თანამშრომლობის გაღრმავების აუცილებლობა და შესაძლებლობები სამხრეთ კავკასიის ქვეყნებისათვის

3.1. ეკონომიკის სპეციალიზაციის განვითარების მნიშვნელობა შიდა-რეგიონული და რეგიონთაშორისი კავშირების გაღრმავებაში

3.2. რეგიონული თანამშრომლობის გაღრმავების შესაძლებლობები და პერსპექტივები სამხრეთ კავკასიაში

დასკვნები და რეკომენდაციები
გამოყენებული ლიტერატურა

სადისერტაციო ნაშრომის საკვლევი პრობლემა და მისი აქტუალობა. მსოფლიოს განვითარების თანამედროვე ეტაპზე გამძაფრებული საერთაშორისო კონკურენცია, სწრაფი ტექნოლოგიური განვითარება და სულ უფრო მზარდი საფრთხეები ახალ, აქამდე უცნობ პრობლემებს უქმნიან ქვეყნების არამართო მდგრადობას, არამედ თვით არსებობასაც კი. გლობალური მასშტაბით შეთანხმებული „თამაშის წესები“, ხშირად, უგულვებელყოფილია და არსებულ გამოწვევათა დაძლევა, უკვე ვეღარ ჯდება ერთი, ცალკე აღებული, თუნდაც ძალზედ განვითარებული სახელმწიფოს, ფარგლებში.

ბოლო ათწლეულებმა დაგვარწმუნა, რომ გაცილებით უკეთესი შედეგების მომცემია ქვეყანათა შორის თანამშრომლობის გაღრმავების შესაძლებლობათა გააქტიურება. მსგავსი დამოკიდებულება გაცილებით უკეთეს შედეგს იძლევა, ვიდრე ინდივიდუალიზებული მიდგომები, პრობლემათა დაძლევისადმი. აღნიშნულის დასტურად შეიძლება გავიხსენოთ, როგორც 2008-2010 წლების საფინანსო-ეკონომიკური კრიზისი, ისე COVID-19 და ომები.

არაერთი კვლევა ადასტურებს, რომ ძალისხმევის გაერთიანება დადებით შედეგებს იძლევა, როგორც საერთაშორისო, ისე ეროვნულ, მეზო და ლოკალურ დონეებზე. წარმოდგენილი სადისერტაციო ნაშრომში ყურადღება გამახვილებულია გლობალური მასშტაბით დაგროვილი გამოცდილების სამხრეთ კავკასიის ქვეყნების (განსაკუთრებით, საქართველოს) რეალობაში ტრანსფორმირების შესაძლებლობების გამოვლენასა და მათ გამოყენებაზე რეგიონის

ქვეყნების მდგრადი, დინამიური და ინტეგრირებული განვითარების უზრუნველყოფის საქმეში. ამან, სათანადო შედეგები უნდა მოგვცეს საერთო-რეგიონულ დონეზეც. კერძოდ: შეიქმნას მყარი საფუძველი სამხრეთ კავკასიის რეგიონის ქვეყანათა რეგიონების განვითარების დონეების გამოთანაბრებისთვის, მათი შესაძლებლობების, პოტენციალისა და პერსპექტივების გათვალისწინებით; შესაძლებელი გახდეს საერთაშორისო მასშტაბით დაგროვილი გამოცდილების ინტეგრაცია, დროის დაზოგვისა და ნაკლები შეცდომების დაშვების მიზნით.

მიუხედავად იმისა, რომ ეკონომიკური პოლიტიკა მრავალი კონცეპტუალური და ემპირიული კვლევის მთავარი აქცენტი იყო რეგიონულ მეცნიერებაში, ბოლო დრომდე არ არსებობდა კონკრეტული პოლიტიკაზე ორიენტირებული კვლევების შესაძლებლობა. გარდა ამისა, რეგიონულ მეცნიერებაში ენდოგენური ზრდის თეორიის მნიშვნელობის ზრდამ განაპირობა მზარდი ინტერესი და კონცეპტუალური მხარდაჭერა ეკონომიკური პოლიტიკისა და პრაქტიკის მიმართ ადგილობრივ და რეგიონულ დონეებზეც. სწორედ აღნიშნული ვითარებიდან გამომდინარე მოხდა სადისერტაციო ნაშრომის საკვლევი პრობლემის შერჩევა და მისი მიზნების დაზუსტება.

მიმდინარე ეტაპზე არსებითად იცვლება ეკონომიკური სისტემის ფუნქციონირების პირობები, როგორც გლობალურ, ისე ეროვნულ და ლოკალურ ჭრილში. აღნიშნული, განსაკუთრებით აქტუალურია ახლად წარმოქმნილი ქვეყნებისათვის, რომლებიც იძულებული ხდებიან განახორციელონ სისტემური რეფორმები ეკონომიკის საბაზრო მოდელზე გადაწყობის,

საერთაშორისო ვაჭრობაში სრულფასოვნად ჩართვის, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის თუ სხვა, არანაკლებ მნიშვნელოვანი ინტერესიდან გამომდინარე.

ზემოაღნიშნული, ცხადია, ეხება სამხრეთ კავკასიის რეგიონს და მათ შორის - საქართველოსაც. აღსანიშნავია, რომ საერთაშორისო სამეურნეო სისტემაში ე.წ. მცირე და განვითარებადი ბაზრების ქვეყნები, სულ უფრო მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ. შეიძლება ითქვას, რომ ბოლო ორი ათწლეულის განმავლობაში, მსოფლიოს ეკონომიკური სიმძიმის ცენტრი მკვეთრად შეიცვალა მათ სასარგებლოდ. ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის (OECD) „მზარდი ბაზრების ქსელის“ მიხედვით, განვითარებადი ბაზრების წილი გლობალურ ვაჭრობაში გაიზარდა 32%-დან 46%-მდე, ხოლო მათი წილი, როგორც გლობალური პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მიმღებებისა - 15%-დან 46%-მდე.

შესაბამისად, ვთვლით, რომ სამხრეთ კავკასიის სახელმწიფოებს გააჩნიათ გლობალური მასშტაბის პერსპექტივები, რაც არის მსოფლიოს განვითარების თანამედროვე ტენდენციების შედეგი. თუმცა, მათი გამოყენება შესაძლებელია მხოლოდ საკუთარი რესურსებისა და უპირატესობების ოპტიმალური განკარგვის, არსებული პოტენციალისა და უპირატესობების ურთიერთგაზიარებისა და სათანადო ეკონომიკური პოლიტიკის შემუშავების პირობებში.

ზემოაღნიშნული, განაპირობებს საკვლევი თემის აქტუალობას საქართველოსათვის და მისი განვითარების ერთ-ერთი

მიზანი უნდა გახდეს სამხრეთ კავკასიის მასშტაბით პოზიციების გამყარება და რეგიონული ეკონომიკური თანამშრომლობის საერთო სპექტრში ლიდერის პოზიციის დაკავება.

სადისერტაციო ნაშრომის მიზანი და ამოცანები. კვლევის მიზანია ჯვარედინი რეგიონული ეკონომიკური თანამშრომლობის გაღრმავების მიზანშეწონილობისა და შესაძლებლობების გამოვლენა, უკანასკნელი მსოფლიო კრიზისების ზეგავლენისა და მათი დაძლევის მიმართულებით განხორციელებული ქმედებების ანალიზის საფუძველზე და რეკომენდაციების შემუშავება სახელმწიფოს მდგრადი ეკონომიკური ზრდის უზრუნველყოფასთან დაკავშირებით, რეგიონების განვითარების დონეების გამოთანაბრების საფუძველზე.

კვლევის მიზნის მისაღწევად, დასახულ იქნა შემდეგი კონკრეტული ამოცანები:

1. ცენტრსა და რეგიონებს შორის თანამშრომლობის უახლესი მაგალითებისა და ინიციატივების გაანალიზება, ჩვენს რეალობაში გამოყენების შესაძლებლობათა გამოსავლენად;

2. საერთაშორისო თანამშრომლობის შესაძლებლობების ახლებური გააზრება მსოფლიო კრიზისების ზეგავლენის შემცირებისა და ეკონომიკის მედეგობის ამაღლების მიზნით;

3. რეგიონული ეკონომიკის სპეციალიზების მიზანშეწონილობის და პერსპექტივების დადგენა, რეგიონის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების დაჩქარებისთვის;

4. რეგიონების განვითარებაში უთანაბრობის დაძლევის შესაძლებლობათა კვლევა და სამხრეთ კავკასიის რეგიონში მსგავსი პროცესების დაძვრის პერსპექტივებზე მსჯელობა;

კვლევის საგანს წარმოადგენს რეგიონთაშორისი ეკონომიკური თანამშრომლობის ხელშემწყობი მოდელეები და სისტემები, როგორც სამხრეთ კავკასიის ქვეყნების ეკონომიკების მდგრადი განვითარების განმაპირობებელი ფაქტორი. ხოლო, **კვლევის ობიექტია** დისპროპორციები რეგიონულ განვითარებაში და მათი დაძლევის მექანიზმების განსაზღვრა.

საკვლევი თემის შეკითხვები. კვლევის საგნისა და ობიექტის დაზუსტების კვალობაზე, ჩამოყალიბდა საკვლევი შეკითხვები, რომლებზეც განხორციელდა ორიენტირება ნაშრომზე მუშაობის პროცესში. კერძოდ:

1. რა ძირითადი თავისებურებებით ხასიათდებოდა რეგიონული განვითარება მე-20 საუკუნის ბოლო მეოთხედიდან დღემდე და რა განმასხვავებელი ნიშნები გააჩნდა რეგიონულ თანამშრომლობას გლობალურ კონტექსტში;

2. რა ტენდენციები გამოიკვეთა საერთაშორისო თანამშრომლობის კუთხით, მსოფლიო კრიზისების ზეგავლენის შემცირებისა და ეკონომიკის მედეგობის ამაღლების თვალსაზრისით და რამდენად შესაძლებელია არსებული საუკეთესო მაგალითების გადმოტანა სამხრეთ კავკასიის რეგიონის რეალობაში;

3. რა როლის შესრულება შეუძლია რეგიონების სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების დაჩქარებაში მათი ეკონომიკის სპეციალიზაციისა და კლასტერული განვითარების ხელშეწყობას;

4. რა შესაძლებლობები არსებობს რეგიონების უთანაბრობის დაძლევის თვალთახედვით, რა ზეგავლენა ექნება მას ქვეყნების მდგრად განვითარებაზე და რა პერსპექტივებს

გააჩენს სამხრეთ-კავკასიის მასშტაბით ეკონომიკური თანამშრომლობის გაღრმავებაზე;

სამეცნიერო ჰიპოთეზა. სადისერტაციო ნაშრომზე მუშაობის პროცესში, შესაძლებელია გამოითქვას ვარაუდი, რომ სამხრეთ კავკასიის რეგიონის ფარგლებში ეკონომიკური თანამშრომლობის გაღრმავება დადებით შედეგებს მოგვცემს არამხოლოდ სახელმწიფოს, არამედ მათი ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული ერთეულების დონეზეც, რაც შექმნის პირობას იმისათვის, რომ: 1. სამხრეთ კავკასია უფრო მიმზიდველი გახდეს გლობალური საინვესტიციო კაპიტალისათვის; 2. შექმნას შესაძლებლობები სახელმწიფოთა შიდა რეგიონების განვითარების დონეების გამოთანაბრებისათვის და, 3. მოამზადოს საფუძველი საერთო-რეგიონული ინიციატივების მხარდაჭერისათვის, რაც აამაღლებს თანამედროვე გამოწვევებისადმი მათ მედეგობას და უზრუნველყოფს მათი განვითარების დინამიურობას.

გამოყენებული კვლევის მეთოდოლოგია და მეთოდები. სადისერტაციო ნაშრომზე მუშაობის დროს განხორციელებული კვლევის შედეგებს მნიშვნელოვნად განაპირობებს მისი მეთოდოლოგიის ლოგიკა, რომელიც წარმოჩენილია ნაშრომის სტრუქტურაში. ნაშრომში გამოვიყენეთ ეკონომიკური კვლევის სხვადასხვა მეთოდი:

- ანალიზისა და სინთეზის მეთოდები. რეგიონული განვითარებისა და რეგიონთაშორისი თანამშრომლობის სტრატეგიის შემუშავებისა და სათანადო რეკომენდაციების ფორმირებისათვის, განხორციელებულ იქნა ანალიტიკური კვლევა სხვადასხვა სამეცნიერო ნაშრომსა და ანალიტიკურ მასალებზე

დაყრდნობით;

- ემპირიული კვლევის მასალების დამუშავების პროცესში, აქცენტი გაკეთდა სტატისტიკური ანალიზის მეთოდებზე;

- გამოყენებულია ის მეთოდოლოგია, რომელსაც საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური იყენებს ჯინის კოეფიციენტის გამოთვლისას, რამაც საშუალება მოგვცა სრულად გაგვეაზრებინა კვლევის შედეგები;

- იმისათვის, რომ სამხრეთ კავკასიის ქვეყნებს შორის თანამშრომლობა წარმოგვეჩინა, როგორც ერთიანი, მთელი და არ მომხდარიყო მისი ფრაგმენტირება, გამოვიყენეთ კვლევის დიალექტიკური მეთოდი, რომელმაც საშუალება მოგვცა, სწორად დაგვენახა და შეგვეგვეფასებინა არსებული რეალობა, მ.შ., ურთიერთობათა ისტორიულ განვითარებაზე დაკვირვების საფუძველზე. ეს იმიტომ, რომ ერთობლიობის ცალკეული კომპონენტის (ქვეყნები) შესწავლა და შემდეგ მათი მექანიკური გაერთიანება, არ იქნებოდა მიზანშეწონილი და ვერ მოგვცემდა სასურველ შედეგს. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, მხოლოდ მთელის ცალკეული მდგენელების ანალიზის დროს, არსებობს დიდი საფრთხე, რომ უყურადღებოდ დარჩეს სწორედ ის მახასიათებლები, რომელთა მეშვეობითაც ისინი ასრულებენ თავის კონკრეტულ ფუნქციას მოცემული მთლიანობის (სამხრეთ კავკასია) ფარგლებში;

ცხადია, ნაშრომზე მუშაობის პროცესში გამოყენებული იყო რაოდენობრივი და ხარისხობრივი კვლევის მეთოდები, დიალექტიკური, ისტორიული და ლოგიკური, თეორიული და პრაქტიკული მასალების განზოგადების, შედარებითი ანალიზის, სტატისტიკური დაჯგუფებისა და სხვა მეთოდები.

ნაშრომის სამეცნიერო და პრაქტიკული ღირებულება.
ნაშრომის სამეცნიერო ღირებულებას ქმნიან სიახლეები, რომლებიც მიღებულ იქნა მასზე მუშაობის პროცესში. კერძოდ:

- განაალიზებულია უკანასკნელი კრიზისების წინააღმდეგ ბრძოლის მეთოდები და პოლიტიკა, რომლებიც გამოყენებულ იქნა მსოფლიოს წამყვანი ქვეყნების მიერ და დასაბუთებულია სახელმწიფოთაშორისი და ჯვარედინი რეგიონული თანამშრომლობის უპირატესობები ცალკე სახელმწიფოს „ნაჭუჭში“ ჩაკეტვასთან შედარებით, რაც ახალ პერსპექტივებს ქმნის განვითარებისათვის;

- გამოკვლეულია სამიზნე ქვეყნების (ბალტიისპირეთის და სკანდინავიის ქვეყნები) შიდა და ჯვარედინი რეგიონული თანამშრომლობის გამოცდილება და თანამედროვე ტენდენციები, გაკეთებულია ბენჩმარკინგი და განხორციელებულია შედარებითი ანალიზი სამხრეთ კავკასიის სახელმწიფოების რეალობის გათვალისწინებით;

- შემუშავებულია მოდელი, რომელსაც უნდა დაეფუძნოს შიდა და ჯვარედინი რეგიონული თანამშრომლობა სამხრეთ კავკასიაში და დასახულია მისი დანერგვისათვის საჭირო კონკრეტული გზები;

- კვლევის პროცესში მოპოვებული ინფორმაციის ანალიზსა და სისტემატიზირებაზე დაყრდნობით შემუშავებულია შიდა-რეგიონული დისპროპორციების დამლევის მექანიზმები და დასაბუთებულია მდგრადი ინტეგრირებული განვითარების უპირატესობა და მნიშვნელობა, აღნიშნული მიზნის მიღწევის საქმეში.

დისერტაციის პრაქტიკული ღირებულება მდგომარეობს იმაში, რომ მის ფარგლებში მიღებული შედეგების გამოყენება შესაძლებელია რეგიონთაშორისი თანამშრომლობის მოდელის შერჩევის, სახელმწიფოთა შიდა-რეგიონული თანამშრომლობის გაღრმავების პოლიტიკის შემუშავების პროცესში, როგორც საერთო-ეროვნული, ისე რეგიონული და ლოკალური, ასევე, საერთაშორისო მასშტაბით. გარდა აღნიშნულისა, იგი სასარგებლო შეიძლება იყოს: ა) სახელმწიფოს რეგიონული პოლიტიკის შემუშავების პროცესში; ბ) რეგიონული განვითარების სტრატეგიული დოკუმენტების შემუშავებისა და განახლების დროს; გ) „რეგიონული ეკონომიკა და პოლიტიკის“ ან სხვა მსგავსი კურსების შემუშავება-განახლებისათვის.

ნაშრომის აპრობაცია. სადისერტაციო ნაშრომის ფარგლებში განხორციელებული კვლევის კონკრეტულმა შედეგებმა ასახვა ჰპოვა სხვადასხვა სამეცნიერო კრებულებში გამოქვეყნებულ სტატიებში, კერძოდ:

ქარჩხაძე ს. (2024) კროს-რეგიონული თანამშრომლობის როლი შიდა-რეგიონული დისპროპორციების დაძლევაში პოსტ-კრიზისულ საქართველოში, ჟ. ეკონომიკური პროფილი, ტ. 19, 1(27), გვ. 7-16, თანაავტორი ა.იფშირაძე, ხელმისაწვდომია: <http://economicprofile.org/article/1365>

DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2024.27.10>

ქარჩხაძე ს. (2024) სამხრეთ კავკასიის ქვეყნებს შორის თანამშრომლობის გამოწვევები და პერსპექტივები: აღმოსავლეთ პარტნიორობის ინიციატივის კონტექსტი, ჟ. სოციალურ მეცნიერებათა ვექტორები, საქართველოს ეროვნული

უნივერსიტეტი სეუ, #7, გვ. 5-17, თანავტორი ღავთაძე გ. DOI: <https://doi.org/10.51895/VSS7/Gavtadze/Karchkhadze>

ქარჩხაძე ს. (2022) ეკონომიკის სპეციალიზებული განვითარებისა და რეგიონული კოოპერაციის გაღრმავების შესაძლებლობები სამხრეთ კავკასიაში, ჟ. აწსუ მოამბე, #2(20), გვ. 131-169, თანავტორი ღავთაძე გ., ხელმისაწვდომია: <https://moambe.atsu.edu.ge/ge/article/432>

დისერტაციის მოცულობა და სტრუქტურა. სადისერტაციო ნაშრომი მოიცავს 146 გვერდს, შედგება ანოტაციის, შესავლის, სამი თავის, შვიდი ქვეთავის, დასკვნებისა და რეკომენდაციებისაგან. ნაშრომს თან ერთვის გამოყენებული ლიტერატურისა და წყაროების ჩამონათვალი.

სადისერტაციო ნაშრომის მოკლე შინაარსი

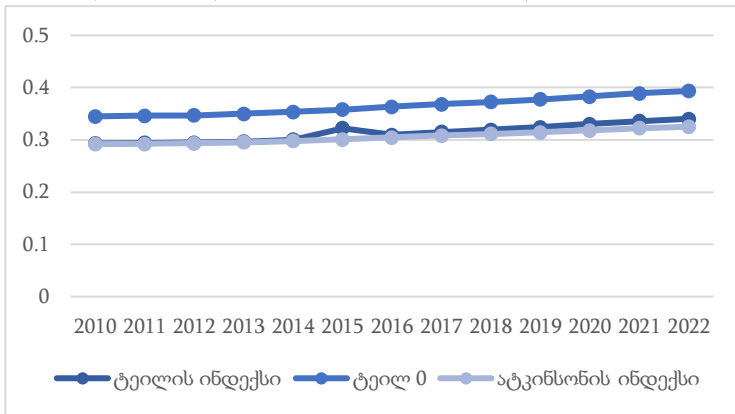
ნაშრომი შედგება სამი თავისაგან. პირველი თავში, გაანალიზებულია უკანასკნელი სამი ათწლეულის კრიზისები იმ თვალთახედვით, რომ შექმნოდა საფუძველი დისერტაციის ძირითადი იდეის - რეგიონთაშორისი თანამშრომლობის მიზანშეწონილობის დასაბუთებას, ერთი მხრივ, კრიზისული მოვლენების მიმართ მედეგობის ამაღლებისა და, მეორე მხრივ, დინამიური და სტაბილური განვითარების პროცესის უზრუნველყოფისთვის. ამასთან, აღნიშნული საკითხების წარმატებით გადაჭრა, მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული ინკლუზიური და ინტეგრირებული განვითარების მოდელის გამართულ ფუნქციონირებაზე, რაც ერთ-ერთ ძირითად გამოწვევად მიიჩნევა თანამედროვე ცივილიზებულ სამყაროში.

მეორე თავი წარმოადგენს ერთგვარ გარდამავალ ეტაპს ნაშრომის მიზნის მიღწევაში, სადაც გაანალიზებულია

რეგიონულ უთანაბრობასთან ბრძოლის გერმანული და პოლონური გამოცდილება; განხილულია სკანდინავიის ქვეყნების „რეგიონული ზრდის დერეფნის ფორმირების“ პროექტი, როგორც თანამედროვეობის საინტერესო მოდელი, სამხრეთ კავკასიის რეალობაში ადაპტირების პერსპექტივის მიზნით. ნაშრომის ამავე ნაწილშია წარმოდგენილი საქართველოს, სომხეთისა და აზერბაიჯანის რეგიონული უთანაბრობის რაოდენობრივი ანალიზი.

დიაგრამა 1.1.

საქართველოს ტეილის, T0, ატკინსონის ინდექსები 2010-2022 წ.წ.

გამოთვლილია ავტორის მიერ

2010-2022 წ.წ., საქართველოს ტეილის ინდექსი ზრდის ტენდენციით ხასიათდებოდა. იგი, 2010 წელთან შედარებით, 2022 წელს 16,2% გაიზარდა და შეადგინა 0,34. აღნიშნული იმაზე მეტყველებს, რომ „მშპ ერთ სულზე“ ზრდის სარგებელი, რეგიონებს შორის თანაბრად არ ნაწილდება. სწორედ აღნიშნულის საწინააღმდეგო ვითარება იქმნება ინკლუზიური ეკონომიკისა და სწორი სოციალური პოლიტიკის პირობებში, რო-

დესაც ორიენტირება ხდება არა შექმნილი სიკეთის განაწილებაზე, არამედ სიკეთის შექმნაში ყველასათვის შესაბამისი პირობების შექმნასა და მათ რეალიზებაზე. ტეილის ინდექსი და საშუალო ლოგარითმული გადახრა მჭიდროდ დაკავშირებული მაჩვენებლებია. როგორც „დიაგრამა 1.1.“-დან ჩანს, 2010-2022 წ.წ. პერიოდში ორივე ერთიადიმავე მიმართულებით იცვლებოდა და ზრდის ტენდენციით ხასიათდება. მზარდი უთანასწორობა სხვადასხვა რეგიონს შორის MLD-ს ზრდის, რაც გულისხმობს, რომ გარკვეული ჯგუფები სარგებლობენ ეკონომიკური ზრდისგან, ზოგიც, არა. შესაბამისად, შემოსავლების საერთო განაწილება უფრო არათანაბარი ხდება.

2010 წელთან შედარებით 2022 წელს ატკინსონის ინდექსი გაიზარდა 0,29-დან 0,33-მდე. მზარდი მშპ ერთ სულზე მაღალ ატკინსონის ინდექსთან ერთად მიუთითებს იმაზე, რომ მიუხედავად იმისა, რომ საერთო ეკონომიკური მდგომარეობა შესაძლოა გაუმჯობესდა, სიმდიდრის განაწილება არათანაბარია, რაც იწვევს მნიშვნელოვან რეგიონულ უთანასწორობას.

ცხრილი 1.1.

საქართველოს ჰუვერის ინდექსი 2010-2022 წლებში

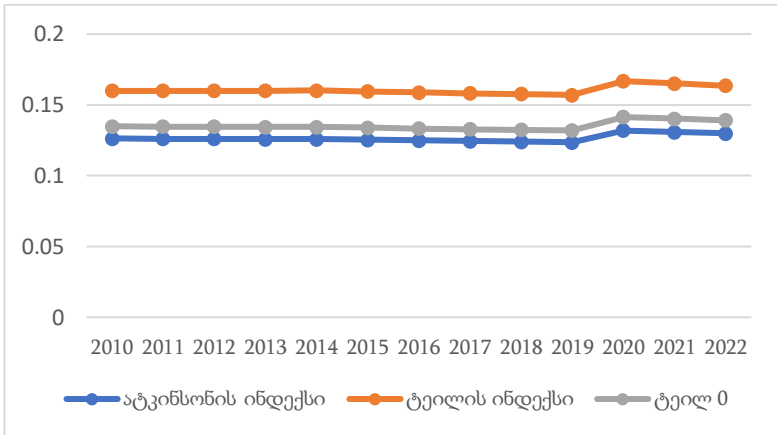
წელი	ჰუვერის ინდექსი %	წელი	ჰუვერის ინდექსი %
2010	18%	2016	26%
2011	17%	2017	28%
2012	24%	2018	21%
2013	28%	2019	30%
2014	21%	2020	24%
2015	20%	2021	27%
		2022	24%

გამოთვლილია ავტორის მიერ

ჰუვერის ინდექსი 2010 წელთან შედარებით 2022 წელს 35 %-ით გაიზარდა და 0,24 შეადგინა. ინდექსის ნორმად მიჩნეულია 20%, 2019 წელს კი საქართველოს ჰუვერის ინდექსმა შეადგინა 30%, რაც საკმაოდ მაღალი მაჩვენებელია. აღნიშნული არ არის გასაკვირი თუ გავითვალისწინებთ ფაქტს, რომ 2019 წელს თბილისში კონცენტრირებული იყო მშპ-ს 50% და საქართველოს მოსახლეობის 31%.

დიაგრამა 1.2.

აზერბაიჯანის ტეილის, T0, ატკინსონის ინდექსები 2010-2022 წ.წ.

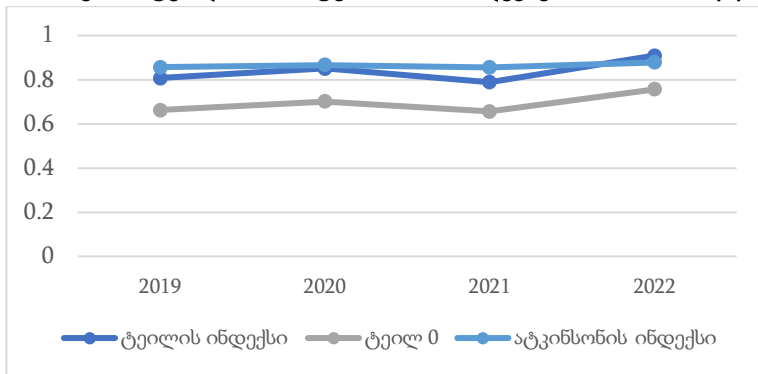
გამოთვლილია ავტორის მიერ

აზერბაიჯანის რეგიონული უთანაბრობის ინდექსები, ატკინსონი, ტეილი და ტეილ 0, 2010-2022 წ.წ. პერიოდში საკმაოდ დაბალ ნიშნულზეა და ტენდენციაც უმნიშვნელოდ მზარდია. ინდექსების მიღებული სიდიდეები მიუთითებს რეგიონული უთანაბრობის ზომიერ დონეზე. შეგვიძლია ვთქვათ, რომ რეგიონული უთანასწორობა არ არის უკიდურესი, მაგრამ მაინც შესამჩნევი. ინდექსების საწყისი კლება გარკვეულ

ლი პროგრესის მაჩვენებელია რეგიონული უთანაბრობის შემცირების კუთხით, რაც დროთა განმავლობაში უფრო თანაბარი ხდება. 2020 წელს ინდექსების მკვეთრი ზრდა, შესაძლოა დაკავშირებული იყოს პანდემიასთან. ატკინსონის, ტეილისა და ტეილ 0-ის მცირე მერყეობა კვლევის პერიოდში მიგვითითებს, რომ რეგიონული უთანასწორობა მკვეთრად არ იცვლება, მაგრამ ექვემდებარება მცირე რყევებს, სავარაუდოდ ეკონომიკური ან პოლიტიკური კლიმატის ცვლილების გამო.

დიაგრამა 1.3.

სომხეთის ტეილის, T0, ატკინსონის ინდექსები, 2010-2022 წ.წ.

გამოთვლილია ავტორის მიერ

სომხეთის რეგიონული უთანაბრობის ანალიზისთვის გამოთვლილი ტეილის, ტეილ 0 და ატკინსონის ინდექსების მნიშვნელობა ძალიან მაღალია 2019-2022 წ.წ.-ში. ე.ი., დროთა განმავლობაში იზრდება ეკონომიკური და სოციალური უფსკრული განვითარებულ და ჩამორჩენილ რეგიონებს შორის. განსაკუთრებით შემამფოთებელია წლიური მატება 2020-დან 2022 წლამდე (მაგალითად ტეილის ინდექსი 0,8499-დან

0,9092-მდე გაიზარდა), რადგან ეს მიანიშნებს, რომ რეგიონული უთანაბრობა გაძლიერდა, განსაკუთრებით პოსტპანდემიურ პერიოდში. ინდექსების საკმაოდ მაღალი მნიშვნელობა ასახავს სტრუქტურულ გამოწვევებს, მ.შ. განსხვავებებს ეკონომიკურ აქტივობაში, ინფრასტრუქტურასა და სოციალურ სერვისებში ქალაქსა და სოფლებს შორის.

სამხრეთ კავკასიის ქვეყნების რეგიონული უთანაბრობის ანალიზი ცხადყოფს აზერბაიჯანის შედარებით უპირატესობას რეგიონული უთანაბრობის დაბალ დონეზე შენარჩუნებაში, საქართველო და სომხეთი კი კვლავ აწყდებიან გამოწვევებს ამ მიმართულებით.

დისერტაციის მესამე თავში აქცენტი გაკეთდა ეკონომიკის სპეციალიზაციისა და კლასტერული განვითარების მნიშვნელობაზე რეგიონული და რეგიონთაშორისი კავშირების გაღრმავებაში, რაც დაეფუძნა ჯვარედინი რეგიონული თანამშრომლობის ფორმებისა და ძირითადი მიღწევების ანალიზს მსოფლიოში. შედარებითი ანალიზის მეთოდის გამოყენებით მოხდა სამხრეთ კავკასიისათვის საინტერესო ისეთი მაგალითების გაანალიზება, რომლებიც ახლოსაა რეგიონის რეალობასთან და რომელთა გამოყენებასაც დადებითი შედეგების მოტანა შეუძლია რეგიონის ქვეყნებისათვის. შეჯამებულია ნაშრომის პირველ და მეორე თავებში განვითარებული მსჯელობა და შემოთავაზებულია ერთგვარი მოდელი, რომელსაც უნდა დაეფუძნოს რეგიონის ქვეყნებს შორის ჯვარედინი რეგიონული ეკონომიკური თანამშრომლობა და მისი პერსპექტიულობის დასაბუთებისათვის გამოყენებულია ბალტიისპირეთისა და სკანდინავიის ქვეყნების მაგალითები.

დასკვნები და რეკომენდაციები

სადისერტაციო ნაშრომის ფარგლებში განხილულ იქნა რამდენიმე საკვანძო საკითხი, რომელიც მჭიდრო კავშირშია სამხრეთ კავკასიის ქვეყნებს შორის თანამშრომლობის გაღრმავებასთან, როგორც, ერთი მხრივ, რეგიონის საერთაშორისო ასპარეზზე უფრო წარმატებული პოზიციონირების განმაპირობებელს ფაქტორთან და, მეორე მხრივ, შიდა-რეგიონული დისპროპორციების დაძლევის წინაპირობასთან.

განხილულ იქნა, ასევე, სამხრეთ კავკასიის სახელმწიფოებს შორის თანამშრომლობის გაღრმავებასთან დაკავშირებული აქტუალური საკითხები და შემუშავდა შესაბამისი რეკომენდაციები, რომლებიც: ერთი მხრივ, გვევლინებიან, როგორც რეგიონის საერთაშორისო ასპარეზზე უფრო წარმატებული პოზიციონირების განმაპირობებელი ფაქტორი და, მეორე მხრივ, წარმოადგენენ შიდა-რეგიონული დისპროპორციების დაძლევის წინაპირობას, როგორც ეროვნულ, ისე სუბ-ეროვნულ დონეებზე.

ყოველივე ზემოაღნიშნულზე, გარდა ეკონომიკურისა, საკმაოდ ძლიერ ზეგავლენას ახდენენ პოლიტიკური მოვლენებიც, რაც სამხრეთ კავკასიის სახელმწიფოებში მიმდინარე პროცესებს ფრიად რთულს, მრავალწახნაგოვანსა და წინააღმდეგობრივს ხდის. ასეთ პირობებში, გადამწყვეტი მნიშვნელობის მატარებელია შიდა-რეგიონული რესურსების, უპირატესობების, პერსპექტივების გამოყენებისა და მიმდინარე პროცესების ოპტიმიზების შესაძლებლობათა მაქსიმალური გამოყენება, ისე საერთაშორისო მხარდაჭერის მოპოვება.

აღნიშნული თვალთახედვით, მართალია, აქტუალურია საერთაშორისო ინსტიტუტების მხრიდან სხვადასხვა სახის დახმარების გაფართოება, თუმცა, არანაკლებ მნიშვნელოვანია ცივილიზებული სამყაროს მხრიდან სამხრეთ კავკასიის სახელმწიფოების ისეთი განვითარების ხელშეწყობა, როდესაც ისინი გახდებიან საერთაშორისო წესრიგისა და რეგულაციების არამხოლოდ პასიური მხარდამჭერები, არამედ აქტიურად იქნებიან ჩართული მიმდინარე პროცესებში.

სწორედ ეს მიგვაჩნია ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მიმართულებად, რომლითაც უნდა განვითარდეს ევროკავშირში შემავალ ქვეყნებსა და აღმოსავლეთ პარტნიორობის ქვეყნებს (განსაკუთრებით, სამხრეთ კავკასიას) შორის თანამშრომლობა. იგი წარმოგვიდგება, როგორც ორმხრივი ინტერესი და საჭიროება, რაც ვერ იქნება ცალმხრივი პროცესი. ეს კარგად უნდა იქნას აღქმული ევროკავშირის ყველა წევრის მიერ, რადგან, როგორც უკანასკნელ წლებში განვითარებულმა მოვლენებმა დაადასტურა, სწორედ აღმოსავლეთ პარტნიორობის ქვეყნები არიან დასავლეთ ევროპის უსაფრთხოების გარანტი.

სამხრეთ კავკასიაში თანამშრომლობის გაღრმავების სავარაუდო მიმართულებებზე, კონკრეტულ პირობებსა და პერსპექტივებზე მსჯელობისას, ყურადღება გავამახვილეთ ამ მხრივ არსებულ, როგორც ცალკეულ სახელმწიფოთა, ისე რეგიონულ გაერთიანებათა თანამედროვე მაგალითებზე, იმ სხვადასხვა პირობების მხედველობაში მიღებით, რომლებმაც გადამწყვეტი როლი ითამაშეს სტაბილურობის, პროგრესისა და მდგრადობის უზრუნველყოფაში.

ზემოაღნიშნული თვალთახედვით, გამოვიყენეთ ე.წ. „გლობალური საერთოების“ კონტექსტი და შესაბამისი საერთაშორისო თანამშრომლობის ანალოგები. სამხრეთ კავკასიის ქვეყნებთან მიმართებით, ყურადღება გავამახვილეთ რეგიონისათვის ზოგადად, თუ ცალკეული ქვეყნისათვის დამახასიათებელ ისეთ განსაკუთრებულ პირობებზე, რომლებზე საერთო-რეგიონული წვდომის უზრუნველყოფა, მნიშვნელოვანი წინაპირობა გახდება სამხრეთ-კავკასიის განვითარების, კონკურენტული უპირატესობების ეფექტიანი გამოყენებისა და საერთაშორისო მასშტაბით უფრო წარმატებული პოზიციონირებისათვის. ასეთებად მოვიაზრებთ: ჰაერს, წყლის რესურსებს, სატრანსპორტო-ლოგისტიკურ სისტემებს, კიბერ სივრცეს (რეგიონული საერთოები), ზღვას, ბუნებრივ რესურსებს (სახელმწიფოთა ინდივიდუალური უპირატესობები) და ა.შ.

აუცილებელია აღინიშნოს, რომ „რეგიონული საერთოების“¹ მართვა იქნება ერთ-ერთი ყველაზე დიდი გამოწვევა, რომელიც შეიძლება გაჩნდეს აღნიშნული საკითხისადმი რეგიონული მიდგომის უზრუნველყოფის პროცესში. განსაკუთრებით, ეს საკითხი მწვავე გახდება კრიზისულ ვითარებებში. უკანასკნელმა კრიზისებმა დაგვანახა, რომ თვით განვითარებულმა და ძლიერმა სახელმწიფოებმაც კი, თავდაპირველად, გადადგეს ნაბიჯები პრობლემების ერთობლივად დაძლევის საწინააღმდეგოდ. მითუმეტეს, ეს მოსალოდნელი იქნება განვითარებადი ქვეყნების შემთხვევაში. მაგრამ, ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ „მიუხედავად იმისა, თუ რა სახის და მასშტაბის

¹ სიტყვათა შეთანხმება წარმოებულია „გლობალური საერთოების“ (Global Commons) შინაარსიდან გამომდინარე

პრობლემა იქმნება თანამედროვე მსოფლიოში, მათი დამღვევის ყველაზე ეფექტიან მეთოდად შეიძლება ჩაითვალოს ძალისხმევის კოორდინაცია და ერთობლივი ქმედებები, მიმართული კრიზისის დასაძლევად. ამასთან, გაერთიანებას ენიჭება გადაამწყვეტი მნიშვნელობა, იქნება ეს მსოფლიო თუ რეგიონულ დონეზე“ (Gavtadze & Karchkhadze, 2022).

„რეგიონული საერთოების“, როგორც „გლობალური საერთოების“ რეგიონული „ალიტერაციის“, მართვა იქნება ერთ-ერთი საკვანძო საკითხი, რომელიც წინა პლანზე გამოვა, აღნიშნულის გააქტიურების შემთხვევაში. მათი მართვის პროცესი ეფექტიანი იქნება იმ შემთხვევაში, თუ იარსებებს რეგიონული მასშტაბის სახელმწიფოთაშორისი შეთანხმება სათანადო რეგულაციებზე, გაფორმდება სავალდებულო ხელშეკრულებები, შეიქმნება ინსტიტუციონალიზებული მმართველი ორგანოები და შემუშავდება აღსრულების რეალური მექანიზმები. ამასთან, რეგიონის დონეზე დაძრული პროცესები, სრულ შესაბამისობაში უნდა იყოს საერთაშორისო დონეზე არსებულ ხედვებთან, პრინციპებსა და პერსპექტივებთან.

წარმოდგენილ სადისერტაციო ნაშრომში, რეგიონული და რეგიონთაშორისი თანამშრომლობის მხრივ, ყურადღება, ასევე, გამახვილდა აღმოსავლეთ პარტნიორობის ინიციატივაზე, რომელიც არის ევროკავშირის მხრიდან ძალიან დიდი კონტრიბუცია აღმოსავლეთ მეზობელი ქვეყნების სტაბილურობისა და განვითარებისათვის და, იმავდროულად, იგი არის ევროპის უსაფრთხოებისა და გლობალური მიზნების მიღწევის მხარდაჭერის ძალიან კარგი შესაძლებლობა. სწორედ

ამიტომ, ორივე მხრიდან გადადგმული სწორი ნაბიჯები განაპირობებენ მრავალმხრივი დადებითი შედეგების მიღწევას, ყველა მონაწილე მხარისათვის.

აღმოსავლეთ პარტნიორობის დახმარებით, საქართველოს, აზერბაიჯანსა და სომხეთს წვდომა უზრუნველდება ახალ ბაზრებსა და მომხმარებლებზე, რასაც განსაკუთრებით უწყობს ხელს თავისუფალი ვაჭრობის შეთანხმებები. ასეთი შეთანხმების ერთ-ერთი მაგალითია ევროკავშირსა და საქართველოს შორის გაფორმებული „ევროკავშირთან ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო სივრცის შესახებ შეთანხმება“. მიმდინარე ეტაპზე, მოპოვებული სიკეთეების შენარჩუნება, მართალია, კითხვის ნიშნის ქვეშ დგას, მაგრამ, იმედია მდგომარეობა უკეთესისკენ შეიცვლება და ქვეყნის ევროპული მისწრაფებები, საერთო-რეგიონულ ხედვად გადაიზრდება და კიდევ უფრო გაძლიერდება, მასში აზერბაიჯანისა და სომხეთის ჩართვითა და აქტიური მონაწილეობით.

შემდეგი მნიშვნელოვანი საკითხი ეხება სამხრეთ კავკასიის ქვეყანების აღქმას ერთიან ეკონომიკურ სივრცედ. მართალია, ეს აუცილებელია, მაგრამ ეს სულაც არ ნიშნავს, რომ იარსებებს „ერთი ზომა ყველასთვის“. რა თქმა უნდა, კონკრეტული ინიციატივები, გადაწყვეტილებები, მათთან დაკავშირებული წინააღმდეგობები, შესაბამისი პოლიტიკის მიზნები, მოსალოდნელი შედეგები და სხვა, დამოკიდებულია ქვეყნის სპეციფიკაზე. მაგრამ, მიუხედავად ამისა, საერთო ჯამში, სამხრეთ კავკასიაში უნდა შეიქმნას მჭიდროდ დაკავშირებული ინტეგრირებული ეკონომიკური ზონა. ეს მოგვცემს იმის შესაძლებლობას, რომ გრძელვადიან პერსპექტივაში,

რომელიმე ერთ ქვეყანის ეკონომიკური წარმატებები, სარგებელს მოუტანს რეგიონს მთლიანად. იმავედროულად, ცალკე აღებული ქვეყნის მოსალოდნელი პრობლემები და შესაძლო წარუმატებლობა, გადაფარულ (დაზღვეულ) იქნება მთლიანად რეგიონის საერთო პოტენციალით.

აღვნიშნავთ, რომ რეგიონის ქვეყნებმა, თავისი მომავალი ეკონომიკური განვითარების ორიენტირად უნდა აიღონ გლობალურ ეკონომიკურ სივრცეში ინტეგრირება და წარმატებული პოზიციონირება. ამ მიმართულებით წარმატების მისაღწევად, საწყის ეტაპზე საჭიროა პოზიციის განმტკიცება რეგიონის მასშტაბით, რაშიც მნიშვნელოვანი როლის შესრულება შეუძლია ქვეყნების ეკონომიკათა სპეციალიზაციას. ეს უკანასკნელი, თავის მხრივ, ქვეყნების შიდა რეგიონებისა თუ ტერიტორიული ერთეულების ეკონომიკათა კლასტერული განვითარების შესაძლებლობათა გაფართოებასა და სპეციალიზაციის დონის ამაღლებას უნდა დაეფუძნოს. ეკონომიკის სპეციალიზებული განვითარების ხელშეწყობისა და განვითარებისათვის, საჭიროდ ვთვლით შემდეგს:

- თავდაპირველად, სპეციალიზაციის ტიპი დაეფუძნოს ბუნებრივი უპირატესობების და გეოგრაფიული მდებარეობის გამოყენებას. უცხოური კაპიტალის მოზიდვის და განსაკუთრებით, ადგილობრივი საინვესტიციო პოტენციალის გაფართოება-სტიმულირებით შესაძლებელი გახდება სპეციალიზაციის უფრო მაღალ ეტაპზე გადასვლა;

- ეკონომიკაში დომინირებადი სექტორების განსაზღვრა (მ.შ. რეგიონულ ჭრილში), მათი უპირატესი განვითარების უზრუნველყოფა;

- სამეცნიერო-კვლევითი საქმიანობის გაძლიერება, აქცენტის გადატანა უპირატესად ტექნიკურად რთული მაღალხარისხოვანი პროდუქციის წარმოებაზე. ინვესტიციების ზრდა საჭირო კადრების განათლებისა და ტექნიკური მომზადების სისტემის სრულყოფაში;

- ძირითად მეწარმეებს შორის კავშირების გაღრმავების მაქსიმალური ხელშეწყობა. საზღვარგარეთ შვილობილი საწარმოების ქსელის შექმნაზე ზრუნვა, მათზე სპეციალიზებული პროდუქციის წარმოების დაკისრება, ვერტიკალური სპეციალიზაციის ფარგლებში;

- ადგილობრივი მწარმოებლების მხარდაჭერა, ხელშეწყობა, შიდა ბაზრების დაცვაზე ზრუნვა იმ საერთაშორისო შეთანხმებების მოთხოვნათა გათვალისწინებით, რომლებშიც ჩართულია რეგიონის ქვეყნები.

ყოველივე აღნიშნული, რეგიონის სახელმწიფოებისათვის (როგორც მცირე ქვეყნებისათვის) შექმნის მათთვის დამახასიათებელი ზოგიერთი ნაკლის გარკვეულ უპირატესობად გარდაქმნის წინაპირობას. ისინი შეძლებენ უფრო გამოკვეთილი ადგილი დაიჭირონ საერთაშორისო ეკონომიკურ სისტემაში, რაც დაეფუძნება ეკონომიკის განვითარების საკუთარ (როგორც მთლიანად რეგიონის, ისე ცალკეულ სახელმწიფოთა და სუბ-ნაციონალურ დონეებზე) უნიკალურ, უპირატეს გზებს და არსებული რესურსების უფრო ოპტიმალურ, ეფექტიან გამოყენებას.

რეგიონული თანამშრომლობის გაღრმავების თვალსაზრისით, სამხრეთ-კავკასიის ქვეყნებისათვის, უმჯობესად მიგ-

ვაჩნია პრობლემათა გადაწყვეტა დაიწყოს რეგიონული თანამშრომლობის და არა პირდაპირი ინტეგრაციის საფუძველზე. ეს იმიტომ, რომ, ამ შემთხვევაში, უფრო რეალურად იქნება უზრუნველყოფილი როგორც დამოუკიდებელი განვითარების შესაძლებლობა, ისე ეტაპობრივი და თანმიმდევრული გაერთიანების მიმართულებით ნაბიჯების გადადგმა.

რეგიონული თანამშრომლობის დაწყება და განვითარება მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული იმაზე, რომ ამ პროცესში ჩართულ სახელმწიფოებს გააჩნდეთ მეტ-ნაკლებად ერთმანეთთან დაახლოებული სოციალურ-ეკონომიკური მაჩვენებლები. აღნიშნულს, ძლიერ უშლის ხელს ქვეყნებს შიგნით, ტერიტორიულ ერთეულებს შორის არსებული დისპროპორციები. საერთო-რეგიონულ დონეზე თანამშრომლობის გაღრმავება, რეალურად, შესაძლებელი გახდება მხოლოდ ამ პრობლემის აღმოფხვრის თუ არა, არსებითი შემცირების შემდეგ. შესაბამისად, ამ საკითხებს მნიშვნელოვანი ადგილი დაეთმო დისერტაციაში. ყურადღება გამახვილდა საქართველოს, სომხეთისა და აზერბაიჯანის შიდა-რეგიონული უთანაბრობის დინამიკაზე, მისი მასშტაბის შეფასებასა და ამ უთანასწორობის მდგრად ეკონომიკურ განვითარებაზე გავლენის ანალიზზე. გამოვლინდა ამ უთანაბრობის გამომწვევი ძირითადი ფაქტორები გამოთვლილი ინდექსების (ტეილის, ტეილ 0, ატკინსონის და ჰუვერის ინდექსები), ქვეყნების სტატისტიკის ეროვნული სამსახურებისა და საერთაშორისო წყაროების მონაცემებზე დაყრდნობით.

კვლევის შედეგად გამოიკვეთა, რომ ეკონომიკური უთანასწორობა, შიდა-რეგიონული უთანაბრობა მნიშვნელოვან უარყოფით ზეგავლენას ახდენს მდგრად განვითარებაზე, განსაკუთრებით ეკონომიკურად ჩამორჩენილ რეგიონებში, რის შემდეგაც შემუშავდა რეკომენდაციები შიდა-რეგიონული დისპოპორციების შემცირებისა და ინკლუზიური ეკონომიკური ზრდის ხელშეწყობის მიზნით.

ყოველივე ზემოთქმული, სამხრეთ კავკასიის რეგიონის მომავალზე, სხვა ზეგავლენასთან ერთად, ძირითადად ორგვარ ზემოქმედებას მოახდენს: პოლიტიკურსა და ეკონომიკურს. დადებითი შედეგების მიღების შესაძლებლობა ბევრად არის დამოკიდებული ჩვენს მიერ სწორი ნაბიჯების გადადგმაზე. ეს, უპირველესად, ეკონომიკურ პოლიტიკაში არსებითი ხასიათის სიახლეების დანერგვას გულისხმობს, რაც შედეგად მოგვცემს რეგიონის ცნობადობის, მის მიმართ ნდობის ამაღლებას საერთაშორისო თუ რეგიონული (აღმოსავლეთ ევროპა, ცენტრალური აზია და სხვა) მასშტაბით და უცხოური პირდაპირი ინვესტიციების მოზიდვის მაჩვენებლის მნიშვნელოვან ზრდას. აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ რეგიონში რუსეთის პოლიტიკური ზეგავლენის შემცირება, დადებითად იმოქმედებს საქართველოს, აზერბაიჯანსა და სომხეთს შორის თანამშრომლობის გაღრმავების შესაძლებლობების გაფართოებასა და ეკონომიკური ზრდის დაჩქარებაზე.

The research problem of the dissertation and its relevance. At the modern stage of world development, intensified international competition, rapid technological development and growing threats create new, previously unknown problems not only for the stability of countries, but also for their very existence. The “rules of the game” agreed on a global scale are often neglected, and overcoming existing challenges can no longer be achieved within the framework of one, even a highly developed state, taken separately.

The last few decades have convinced us that activating the possibilities of deepening cooperative relations between countries gives much better results than individualized approaches to overcoming problems. As evidence of this, we can recall both the financial and economic crisis, as well as pandemics and wars.

The combination of efforts yields positive results at the international, national, meso and local levels. The presented dissertation focuses on identifying the opportunities for transforming the experience accumulated on a global scale into the reality of the South Caucasus countries (especially Georgia) and using them to ensure sustainable, dynamic and integrated development of the countries of the region. This should also give us appropriate results at the general-regional level. In particular: to create a solid foundation for equalizing the development levels of the regions of the South Caucasus countries, taking into account their capabilities, potential and prospects; to make it possible to integrate the experience accumulated on an international scale, in order to save time and make fewer mistakes.

Although economic policy has been the main focus of many conceptual and empirical studies in regional science, until recently there has been no opportunity for specific policy-oriented studies. In addition, the growing importance of endogenous growth theory in regional science has led to a growing interest and conceptual support for economic policy and practice at the local and regional levels. It is against this background that the research problem of the dissertation was selected and its objectives were specified.

At the current stage the conditions for the functioning of the economic system are changing significantly, both globally and nationally and locally. This is especially relevant for newly emerging countries, which are forced to implement systemic reforms in order to reorganize their economies to a market model, fully participate in international trade, attract foreign direct investment, and other equally important aspirations and interests.

The above, of course, applies to the South Caucasus region, including Georgia. It is worth noting that in the international economic system, the so-called small and emerging market countries play an increasingly important role. It can be said that over the past two decades, the world's economic center of gravity has sharply shifted in their favor. According to the Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) "Emerging Markets Network", the share of emerging markets in global trade has increased from 32% to 46%, and their share as recipients of global foreign direct investment (FDI) has increased from 15% to 46%. Currently, most of the growth in world GDP comes from these markets.

Based on the above, we believe that the South Caucasus states have global prospects, which are a result of modern trends in world development. However, they can be used only under the conditions of optimal management of their own resources and advantages, mutual sharing of existing potential and advantages, and development of appropriate economic policies. In addition, it is necessary that such approaches be based on relevant research and analysis of the best world examples, which will significantly enhance the ability to avoid potential mistakes and achieve dynamic development. In this regard, the dissertation presents:

- On the one hand, an analysis of the existing conditions for the economic development of the South Caucasus (as a whole) and the possibilities of emerging new perspectives based on the deepening of cross-regional cooperation;
- On the other hand, based on a study of foreign experience, appropriate recommendations have been developed in terms of overcoming intra-regional inequality.

It is precisely the above that determines the relevance of the research topic for modern Georgia, one of the goals of whose development should be to strengthen the country's positions across the South Caucasus and occupy a leading position in the overall spectrum of regional economic cooperation.

The purpose and objectives of the dissertation. The aim of the research is to identify the feasibility and opportunities for deepening cross-regional economic cooperation, based on an analysis of the impact of the world crises of the last three decades and the actions taken to overcome them, and to develop recommendations for

ensuring sustainable economic growth of the state, based on equalizing the development levels of the regions.

To achieve the goal, the following specific tasks were set:

1. To analyze the latest examples and initiatives of cooperation between states and regions, in order to identify the possibilities of their application in our reality;

2. To develop a new understanding of the possibilities of international cooperation in order to reduce the impact of world crises and increase the resilience of the economy;

3. To determine the feasibility and prospects of specialization of the regional economy in order to accelerate the socio-economic development of the region;

4. To study the possibilities of overcoming inequality in the development of regions and to discuss the prospects of initiating similar processes in the South Caucasus region;

The **subject of the research** is models and systems that facilitate interregional economic cooperation as a factor determining the sustainable development of the economies of the South Caucasus countries. The **object of the research** is disparities in regional development and mechanisms for overcoming them.

Research topic questions. Following the clarification of the subject and object of the research, research questions were formulated, which were oriented during the process of working on the paper. Namely:

1. What are the main features of regional development from the last quarter of the 20th century to the present day and what are the distinctive features of regional cooperation in the global context;

2. What trends have emerged in international cooperation in terms of reducing the impact of world crises and increasing economic resilience, and to what extent is it possible to transfer existing best examples to the reality of the South Caucasus region;

3. What role can promoting economic specialization and cluster development play in accelerating the socio-economic development of regions?

4. What opportunities exist in terms of overcoming regional inequality, what impact will it have on the sustainable development of countries, and what prospects will it open for deepening economic cooperation across the South Caucasus;

Scientific hypothesis. During working on the dissertation, as a result of familiarization with relevant literature and sources, understanding the content of the research problem and analyzing the current situation, it is possible to make an assumption that deepening economic cooperation within the South Caucasus region will yield positive results at the level of state and their administrative-territorial units, which will create conditions for:

1. The South Caucasus to become more attractive to global investment capital;

2. Create opportunities for equalizing the levels of development of internal regions of states, and,

3. Prepare the basis for supporting common regional initiatives, which will increase their resilience to modern challenges and ensure the dynamism of their development.

Research methodology and methods used. The results of the research conducted during the work on the dissertation are

significantly determined by the logic of its methodology, which is presented in the structure of the dissertation.

In the process of working on the dissertation, we used various **methods of economic research**:

- Methods of analysis and synthesis. In order to develop a strategy for regional development and interregional cooperation and formulate appropriate recommendations, an analytical study was carried out based on various scientific works and analytical materials;

- In the process of developing empirical research materials, emphasis was placed on statistical analysis methods;

- In the process of working on the paper, the methodology used by the National Statistical Service of Georgia to calculate the Gini coefficient was also used, which allowed us to fully understand the results of the research conducted;

- In order to present the cooperation between the countries of the South Caucasus as a single whole and not to fragment it, we used the dialectical method of research, which allowed us to correctly see and assess the existing reality, including on the basis of observing the historical development of relations. This is because studying a separate component of the whole (in our case, states) and then mechanically combining them would not be appropriate and would not give us the desired result. In other words, when analyzing only the individual components of the whole, there is a great danger of ignoring the very characteristics through which they perform their specific function within the framework of a given whole (in our case, the South Caucasus);

Obviously, quantitative and qualitative research methods, dialectical, historical and logical, generalization of theoretical and practical materials, comparative analysis, statistical grouping, and other methods were used in the process of working on the paper.

In the process of working on the dissertation, we used various **methods of economic research:**

- Methods of analysis and synthesis. In order to develop a strategy for regional development and interregional cooperation and formulate appropriate recommendations, an analytical study was carried out based on various scientific works and analytical materials;

- In the process of developing empirical research materials, emphasis was placed on statistical analysis methods;

- In the process of working on the paper, the methodology used by the National Statistical Service of Georgia to calculate the Gini coefficient was also used, which allowed us to fully understand the results of the research conducted;

- In order to present the cooperation between the countries of the South Caucasus as a single whole and not to fragment it, we used the dialectical method of research, which allowed us to correctly see and assess the existing reality, including on the basis of observing the historical development of relations. This is because studying a separate component of the whole (in our case, states) and then mechanically combining them would not be appropriate and would not give us the desired result. In other words, when analyzing only the individual components of the whole, there is a great danger of ignoring the very characteristics through which

they perform their specific function within the framework of a given whole (in our case, the South Caucasus);

Obviously, quantitative and qualitative research methods, dialectical, historical and logical, generalization of theoretical and practical materials, comparative analysis, statistical grouping, and other methods were used in the process of working on the paper.

Scientific and practical value of the work. The scientific value of the dissertation is created by the innovations that were adopted in the process of working on the work. In particular:

- The methods and policies of combating the latest crises, which were used by the world's leading countries, are analyzed and the advantages of interstate and cross-regional cooperation compared to locking ourselves in the shell of the "nation-state" are substantiated, which avoids destructive consequences and creates new prospects for development;

- The experience and modern trends of internal and cross-regional cooperation of the target countries (the Baltic and Scandinavian countries) are investigated, benchmarking is carried out and a comparative analysis is carried out taking into account the reality of the states of the South Caucasus;

- A model is developed on which internal and cross-regional cooperation in the South Caucasus should be based and specific ways for its implementation are outlined;

- Based on the analysis and systematization of information obtained during the research process, mechanisms for overcoming intra-regional disparities have been developed and the advantages and importance of sustainable integrated development

in achieving this goal have been substantiated.

The practical value of the dissertation, as a single work, lies in the fact that the results obtained within its framework can be used in the process of selecting a model of interregional cooperation, developing a policy for deepening intra-regional cooperation of states, both on a national, regional and local scale, as well as on an international scale. In addition to the above, it can be useful: a) in the process of developing a state regional policy; b) in the development and updating of strategic documents for regional development; c) for the development and updating of "Regional Economy and Policy" or other similar training courses.

Thesis approval. The Dissertation Council of the Faculty of Social Sciences, Business and Law of the Central European University discussed a seminar related to the dissertation: "Specialized Development of the Economy as a Prerequisite for Gaining Competitive Advantage".

The specific results of the research carried out within the framework of the dissertation were reflected in articles published in various scientific collections, namely:

Karchkhadze S. (2024) The role of cross-regional cooperation in overcoming intra-regional disparities in post-crisis Georgia, *J. Economic Profile* (<http://economicprofile.org/>), vol. 19, 1(27), pp. 7-16, co-authored by A. Ipshiradze, available at: <http://economicprofile.org/article/1365> DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2024.27.10>

Karchkhadze S. (2024) Challenges and prospects of cooperation between the countries of the South Caucasus:

the context of the Eastern Partnership Initiative, J. Vectors of Social Sciences (www.vectors.ge), Georgian National University, #7, p. 5-17, co-author G. Ghavtadze. DOI: <https://doi.org/10.51895/VSS7/Gavtadze/Karchkhadze>

Karchkhadze S. (2022) Opportunities for Specialized Economic Development and Deepening Regional Cooperation in the South Caucasus, J. ATSSU1 Moambe (<https://moambe.atssu.edu.ge/ge/home>), #2(20), pp. 131-169, co-authored by G. Ghavtadze, available at: <https://moambe.atssu.edu.ge/ge/article/432>

Thesis volume and structure. The dissertation consists of 146 pages, consists of an abstract, introduction, three chapters, seven subchapters, conclusions and recommendations. A list of used literature and sources is attached to the work.

Summary of the dissertation

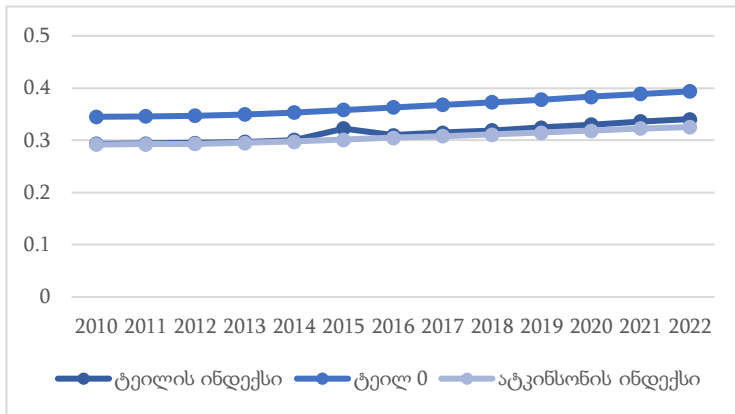
The work consists of three chapters. The first chapter analyzes the crises of the last three decades with the aim of creating a basis for substantiating the main idea of the dissertation - the feasibility of interregional cooperation, on the one hand, to increase resilience to crisis events and, on the other hand, to ensure a dynamic and stable development process. In addition, the successful resolution of these issues depends significantly on the proper functioning of the inclusive and integrated development model, which is considered one of the main challenges in the modern civilized world.

The second chapter represents a kind of transitional stage in achieving the goal of the work, where the German and Polish experience of combating regional inequality is analyzed; the

Scandinavian countries' project of "forming a regional growth corridor" is discussed - as an interesting model of modernity, with a view to adapting it to the realities of the South Caucasus. The same part of the paper presents a quantitative analysis of regional disparities in Georgia, Armenia and Azerbaijan.

Diagram 1.1.

Georgia's Theil, T0, Atkinson indices 2010-2022

Calculated by the author

In 2010-2022, Georgia's Theil index was characterized by an upward trend. Compared to 2010, it increased by 16.2% in 2022 and amounted to 0.34. This indicates that the benefits of "GDP per capita" growth are not distributed equally among the regions. The opposite situation is created in the conditions of an inclusive economy and correct social policy, when the focus is not on the distribution of created goods, but on the creation of appropriate conditions for the creation of goods for everyone (in terms of regional or social groups) and their realization. The Theil index and

the mean logarithmic deviation are closely related indicators. As can be seen from "Diagram 1.1.", in the period 2010-2022. Both changed in the same direction and are characterized by an upward trend. Growing inequality between different regions increases the MLD, meaning that some groups benefit from economic growth and others do not. Consequently, the overall distribution of income becomes more unequal.

Compared to 2010, the Atkinson Index increased from 0.29 to 0.33 in 2022. The growing GDP per capita, together with the high Atkinson Index, indicates that although the overall economic situation may have improved, the distribution of wealth is uneven, leading to significant regional disparities.

Table 1.1.

Georgia's Hoover Index in 2010-2022

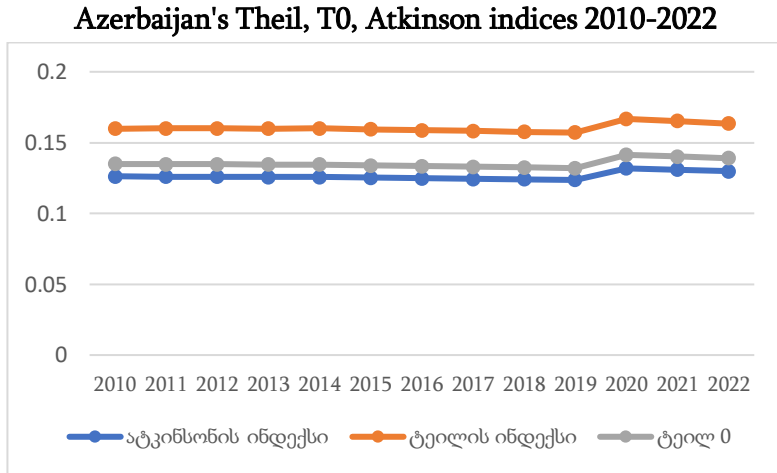
Year	Hoover Index %	Year	Hoover Index %
2010	18%	2016	26%
2011	17%	2017	28%
2012	24%	2018	21%
2013	28%	2019	30%
2014	21%	2020	24%
2015	20%	2021	27%
		2022	24%

Calculated by the author

The Hoover Index increased by 35% in 2022 compared to 2010 and amounted to 0.24. The norm for the index is considered to be 20%, and in 2019, Georgia's Hoover Index amounted to 30%, which is a fairly high indicator. This is not surprising considering

the fact that in 2019, 50% of GDP and 31% of the population of Georgia were concentrated in Tbilisi.

Figure 1.2.

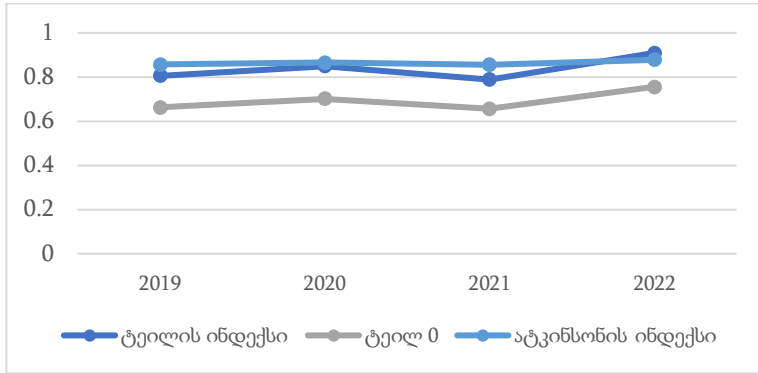

Calculated by the author

Azerbaijan's regional inequality indices, Atkinson, Theil and Theil 0, are at a rather low level in the period 2010-2022 and the trend is slightly increasing. The obtained values of the indices indicate a moderate level of regional inequality. We can say that regional inequality is not extreme, but still noticeable. The initial decrease in the indices is an indicator of clear progress in reducing regional inequality, which becomes more even over time. The sharp increase in the indices in 2020 may be related to the pandemic. The small fluctuations of Atkinson, Theil and Theil 0 during the study period suggest that regional inequality does not change sharply, but is subject to small fluctuations, most likely due to changes in the economic or political climate.

Figure 1.3.

Armenia's Theil, T0, Atkinson indices, 2010-2022

Calculated by the author

The values of the Theil, Theil 0 and Atkinson indices calculated for the analysis of regional inequality in Armenia are very high in 2019-2022. That is, the economic and social gap between developed and lagging regions is increasing over time. The annual increase from 2020 to 2022 is particularly worrying (for example, the Theil index increased from 0.8499 to 0.9092), as this indicates that regional inequality has intensified, especially in the post-pandemic period. The rather high values of the indices reflect structural challenges, including differences in economic activity, infrastructure and social services between urban and rural areas.

An analysis of regional inequality in the South Caucasus countries reveals Azerbaijan's comparative advantage in maintaining low levels of regional inequality, while Georgia and Armenia continue to face challenges in this regard.

The third chapter of the dissertation focuses on the importance of economic specialization and cluster development in

deepening regional and interregional ties, which is based on an analysis of the forms and main achievements of cross-regional cooperation in the world. Using the method of comparative analysis, examples of interest to the South Caucasus were analyzed, which are close in content to the reality of the region and whose use can bring positive results for the states included in it. The discussion developed in the first and second chapters of the paper is summarized and a model is proposed on which cross-regional economic cooperation between the countries of the South Caucasus should be based, and examples from the experience of the Baltic and Scandinavian countries are used to substantiate its prospects.

Conclusions and recommendations

Thus, within the framework of the presented dissertation work, several key issues were discussed, which are closely related to the deepening of cooperation between the states of the South Caucasus, as, on the one hand, a factor determining the region's more successful positioning in the international arena and, on the other hand, a prerequisite for overcoming intra-regional disparities.

Within the framework of the dissertation, topical issues related to the deepening of cooperation between the states of the South Caucasus were discussed and relevant recommendations were developed, which: On the one hand, they appear as a factor determining the region's more successful positioning in the international arena and, On the other hand, they represent a prerequisite for overcoming intra-regional disparities, both at the national and sub-national levels.

In addition to the economic, political developments also have a strong impact on all of the above, which makes the processes taking place in the South Caucasus states extremely complex, multifaceted and contradictory. In such conditions, it is of crucial importance to maximize the use of intra-regional resources, advantages, prospects and opportunities for optimizing the current processes, as well as to obtain international support.

From this point of view, although it is important to expand various types of assistance from international institutions, it is no less important for the civilized world (primarily the European Union) to promote the development of the South Caucasus states in such a way that they become not only passive supporters of the international order and regulations, but also actively involved in the current processes.

We consider this to be one of the important directions in which cooperation between the EU member states and the Eastern Partnership countries (especially the South Caucasus) should develop. It appears to us as a matter of mutual interest and mutual need, which cannot be a one-sided process. This should be well understood by all EU members, because, as the events of recent years have confirmed, it is the Eastern Partnership countries that are the guarantors of the security of Central and Western Europe.

While discussing the possible directions, specific conditions and prospects for deepening cooperation in the South Caucasus, we focused on the existing modern examples of both individual states and regional associations in this regard, taking into account the

various conditions that have played a decisive role in ensuring stability, progress and sustainability.

From the above-mentioned perspective, we used the context of the so-called “global commons” and relevant international cooperation analogies. In relation to the states of the South Caucasus, we focused on such special conditions characteristic of the region in general, or of individual countries, to which ensuring common-regional access will become an important prerequisite for the development of the South Caucasus, effective use of competitive advantages and more successful positioning on an international scale. First of all, we consider such as: air, water resources, transport-logistics systems, cyberspace (regional commons), sea, natural resources (individual advantages of states), etc.

It is important to note that managing “regional commons” will be one of the biggest challenges that may arise in the process of ensuring a regional approach to this issue. This issue will become especially acute in crisis situations. Recent crises (for example, the pandemic) have shown us that even developed and powerful states, at first, take steps against jointly overcoming problems. This is especially expected in the case of developing countries. However, it should also be noted that “regardless of the type and scale of problems that arise in the modern world, the most effective method of overcoming them can be considered coordination of efforts and joint actions aimed at overcoming the crisis. At the same time, unity is given crucial importance, and it does not matter whether it is at the global or regional level” (Gavtadze & Karchkhadze, 2022).

The management of “Regional commons”, as a regional “alliteration” of “global commons”, will be one of the key issues that will come to the fore if this is activated. Their management process will be effective if there is a regional-scale interstate agreement on appropriate regulations, binding agreements are signed, institutionalized governing bodies are created and real enforcement mechanisms are developed. In addition, the processes launched at the regional level must be fully consistent with the visions, principles and perspectives existing at the international level.

In the presented dissertation, in terms of regional and interregional cooperation, attention was also focused on the Eastern Partnership initiative, which is a very significant contribution from the European Union to the stability and development of the Eastern Neighborhood countries and, at the same time, it is a very good opportunity to support the achievement of European security and global goals. That is why the right steps taken by both sides will lead to the achievement of multilateral positive results for all participating parties.

With the help of the Eastern Partnership, Georgia, Azerbaijan and Armenia gain access to new markets and customers, which is particularly facilitated by free trade agreements. One example of such an agreement is the “Deep and Comprehensive Free Trade Area Agreement with the European Union” signed between the European Union and Georgia. At the current stage, the preservation of the benefits gained is questionable, but hopefully the situation will change for the better and the country’s European aspirations will develop into a common regional vision and be further

strengthened, with the involvement and active participation of Azerbaijan and Armenia.

The next issue we would like to focus on concerns the perception of the countries of the South Caucasus as a single economic space. While this is necessary, it does not mean that there will be a “one size fits all” approach. Of course, specific initiatives, decisions, related contradictions, relevant policy goals, expected results, etc. depend on the specifics of the country. However, overall, a closely connected integrated economic zone should be created in the South Caucasus. This will allow us to ensure that, in the long term, the economic successes of any one country will benefit the region as a whole. At the same time, the expected problems and possible failures of an individual country will be covered (insured) by the common potential of the region as a whole.

We note that the countries of the region should take integration and successful positioning in the global economic space as the orientation of their future economic development. To achieve success in this direction, it is necessary to strengthen the position on a regional scale at the initial stage, in which the specialization of the economies of the countries can play an important role. The latter, in turn, should be based on expanding the opportunities for cluster development of the economies of the internal regions or administrative-territorial units of the countries and increasing the level of specialization. To promote specialized economic development, we consider the following necessary:

- Initially, the type of specialization should be based on the use of natural advantages and geographical location. By

attracting foreign capital and, in particular, expanding and stimulating local investment potential, it will be possible to move to a higher stage of specialization;

- Determining the dominant sectors in the economy (on regional level), ensuring their preferential development;

- Strengthening scientific and research activities, shifting the emphasis primarily to the production of technically complex high-quality products. Increasing investments in improving the system of education and training of the personnel;

- Maximizing the promotion of deepening ties between key entrepreneurs. Taking care of creating a network of subsidiaries abroad, entrusting them with the production of specialized products, within the vertical specialization;

- Supporting and promoting local producers, taking care of protecting domestic markets, taking into account the requirements of international agreements in which the countries of the region are involved.

All of the above will create a prerequisite for the states of the region (as well as small countries) to transform some of their inherent disadvantages into certain advantages. They will be able to take a more prominent place in the international economic system, which will be based on their own unique, advantageous ways of economic development (both for the region as a whole, and at the individual state and sub-national levels) and more optimal, effective use of existing resources.

In terms of deepening regional cooperation, we believe it is better for the countries of the South Caucasus to start solving

problems on the basis of regional cooperation rather than direct integration. This is because, in this case, both the possibility of independent development and taking steps towards gradual and consistent unification will be more realistically ensured.

The initiation and development of regional cooperation significantly depends on the states involved in this process having more or less similar socio-economic indicators. This is greatly hindered by the existing disparities between administrative-territorial units within countries. Accordingly, deepening cooperation at the general-regional level will actually become possible only after this problem is eliminated, if not significantly reduced. Therefore, these issues were given significant attention in the dissertation and attention was focused on the dynamics of intra-regional inequality in Georgia, Armenia and Azerbaijan, assessing its scale and analyzing the impact of this inequality on sustainable economic development. The main factors causing intra-regional inequality were identified based on calculated indices (Theil, Theil 0, Atkinson and Hoover indices), data from national statistical offices of countries and international sources.

This part of the dissertation highlighted that economic inequality has a significant impact on sustainable development, especially in economically backward regions. The study showed how intra-regional inequality affects the economic development of the country, after which recommendations were developed to reduce intra-regional inequality and promote inclusive growth.

All of the above, along with other influences, will have two main impacts on the future of the South Caucasus region: political

and economic. The possibility of obtaining positive results largely depends on our taking the right steps. This, first of all, implies the introduction of substantial innovations in economic policy, which will result in an increase in the region's awareness, trust and interest in it on an international or regional (Eastern Europe, Central Asia, etc.) scale and a significant increase in the rate of attracting foreign direct investment. In addition, it is worth noting the fact that the prerequisites for reducing Russia's political influence in the region, which have been identified recently, will have a positive impact on expanding the opportunities for deepening cooperation between Georgia, Azerbaijan, Armenia and accelerating economic growth.

გამოყენებული ლიტერატურა

(n.d.). Retrieved from European Commission:

<https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/DE/14-20>

(n.d.). Retrieved from European Commission:

<https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/DE/14-20>

(n.d.). Retrieved from trade.gov.pl:

<https://www.trade.gov.pl/en/extended-topics/the-polish-investment-zone-benefits-for-investors/>

(n.d.). Retrieved from European Commission:

<https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/PL/14-20>

(n.d.). Retrieved from

<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/24/mtliani-erovnuli-shemosavali-mesh>

(n.d.). Retrieved from lawyerspoland.eu:

<https://lawyerspoland.eu/special-economic-zones-in->

[poland/#:~:text=The%20Special%20Economic%20Zones%20\(SEZ,personal%20income%20tax%20for%20individuals.](#)

(n.d.). Retrieved from

<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/23/mtliani-shida-produkti-mshp>

"სტატისტიკის ეროვნული სამსახური". (n.d.). Retrieved from geostat.ge:

<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/23/mtliani-shidaprodukti-mshp>

„ეროკავშირთან ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო სივრცის შესახებ შეთანხმება“. (n.d.). Retrieved from <https://www.economy.ge/index.php?page=economy&s=7>

Ahmadov, V. (2022). Structural Change and Economic. *Croatian Economic Survey*, 5-44.

Allison, P. (1978). Measures of Inequality. *JSTOR*.

(n.d.). *Annual report 2020, A year like no other*, . International Monetary Fund. Retrieved from

<https://www.imf.org/external/pubs/ft/ar/2020/eng/downloads/imf-annual-report-2020.pdf>

Atkinson, A. (1969). On the Measurement of Inequality. *Journal of Economic Theory*, 244-268

B, B. (1989). Financial liberalization in developing countries. The World Bank. Retrieved from

<https://documents1.worldbank.org/curated/ar/407611468739267146/pdf/multi-page.pdf>

Bartmann, R. (2017). *Causes and effects of 2008*. Term Paper, HFU Business School, Internationale Betriebswirtschaft, Villingen-Schwenningen.

- Bloomberg. (n.d.). Retrieved from <https://sponsored.bloomberg.com/article/georgia-the-fdi-perspective>
- Boni, M. (2008). How to build the strategic orientation in governance? The Future of Regions in the Perspective of Global Changes. *Regional Development Forum*, 3.
- bpn.ge. (n.d.). Retrieved from <https://www.bpn.ge/article/127228-top-10-kveqana-sadac-ert-sul-mosaxleze-mshp-is-machvenebeli-qvelaze-magalidabalia-ra-poziciazea-sakartvelo/>
- Cambridge University Press & Assessment. (2022). Retrieved from <https://www.cambridge.org/engage/api-gateway/coe/assets/orp/resource/item/62ca720b244ce0ae3742f117/original/the-background-of-the-future-oriented-german-regional-policy-beyond-german-unity.pdf>
- Chikhladze, N., & Ugulava, G. (2022). Regional Economic Development Divergence Research in Georgia by PCA Method. *Economic Alternatives*(1), 35-51.
doi:<https://www.unwe.bg/doi/eajournal/2022.1/EA.2022.1.03.pdf>
- Chikhladze, N., Rusadze, N., & Ipshiradze, A. (2024). *Large Cities and Economic Growth (based on the Georgian example)*, j. *Globalization and business*. Retrieved from <https://eugb.ge/index.php/111/article/view/316>
- Churski, P., Herodowicz, T., Konecka-Szydłowska, B., & Perdał, R. (2021). European Regional Development, Contemporary Challenges of Regional Development in Europe. Retrieved from https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-84659-6_3

- Clark, D. P. (2010). Vertical specialization with Developed and Developing Countries. *42*(2), 327-339. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/40376265>
- Clark, D. P. (2010). Vertical specialization with Developed and Developing Countries. *The Journal of Developing Areas*, *42*(2), 327-339.
- Cooper, C. (2015). *INTHEBLACK*. Retrieved from <https://intheblack.cpaaustralia.com.au/economy/6-economists-who-predicted-the-global-financial-crisis-and-why-we-should-listen-to-them-from-now-on>
- Cowell, F. A. (2009). *Measuring Inequality*.
- Duggan, W. (2023). *Forbes ADVISOR*. Retrieved from FORBES.COM: <https://www.forbes.com/advisor/investing/great-recession/>
- Dullien, S. (2008). *Central banking, financial institutions and credit creation in developing countries*. Geneva. Retrieved from https://unctad.org/system/files/official-document/osgdp20091_en.pdf
- Eastern Partnership: Commission proposes new policy objectives for beyond 2020. (n.d.). Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_20_452
- EBRD. (1993). *Structural change indicators*. Retrieved from www.ebrd.com/country/sector/econo/stats/sci
- EBRD. (2007). *EBRD (2007) Transition Report*. European Bank for Reconstruction and Development, London. Retrieved from <https://www.ebrd.com/publications/transition-report-2007-english.pdf>

- EBRD. (n.d.). *Structural change indicators*. Retrieved from www.ebrd.com/country/sector/econo/stats/sci_eufordigital.eu/geo. (n.d.). Retrieved from eufordigital.eu: <https://eufordigital.eu/geo/discover-eu/the-eu4digital-initiative/>
- European Central bank. (2019). *Not all inequality measures were created equal*.
- European Commission. (2018). *The EU-wide income distribution: inequality levels and decompositions*.
- European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations (DG NEAR). (n.d.). Retrieved from https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/european-neighbourhood-policy_en
- Evans, P. (1995). *Embedded Autonomy: States and Industrial Transformation*. Princeton University Press.
- Ferry, M. (2021). Pulling things together: regional policy coordination approaches and drivers in Europe. *POLICY AND SOCIETY*, 37-57.
- Ferto, I. &. (2008). Trade Specialization in the European Union and in Post-communist European Countries. *Eastern European Economics*, 46(3), 5-28. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/5171105_Trade_Specialization_in_the_European_Union_and_in_Postcommunist_European_Countries
- Foster, E., & A. Shneyerov, A. (1998). A general class of additively decomposable. *Economic Theory*, 89-111.
- Friedmann, J. (1966). *Regional Development Policy: A Case Study of Venezuela*. MIT Press.

- Gavtadze, G., & Karchkhadze, S. (2022). Possibilities of Specialized Development of Economy and Deepening of Regional Cooperation in South Caucasus States. *Bulletin of Akaki Tsereteli State University*, 20(2). Retrieved from <https://moambe.atsu.edu.ge/ge/article/432>
- Gerald, S. (2013). Global commons: Between cooperation and competition. European Union Institute for Security Studies (EUISS). Retrieved from https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep06840.pdf?refreqid=fastly-default%3A391713f440b9b773ec61c5562b6cdf8f&ab_segment_s=0%2Fbasic_search_gsv2%2Fcontrol&origin=&initiator=search-results&acceptTC=1
- Gopinath, G. (2020, April 14). *The Great Lockdown: Worst Economic Downturn Since the Great Depression*. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2020/04/14/blog-weo-the-great-lockdown-worst-economic-downturn-since-the-great-depression>
- Grundel, I. (2021). Contemporary regionalism and The Scandinavian 8 Million City: spatial logics in contemporary region-building processes. *Regional Studies*, 862. Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00343404.2020.1826419>
- Hamadeh, N., Rompaey, C. V., & Metreau, E. (2021, July 1). New World Bank country classifications by income level: 2021-2022. World Bank. Retrieved from <https://blogs.worldbank.org/opendata/new-world-bankcountry-classifications-income-level-2021-2022>

- Hamadeh, N., Van Rompaey, C., Metreau, E., & Grace Eapen, S. (2022, July 1). New World Bank country classifications by income level: 2022- 2023. Retrieved from [https://blogs.worldbank.org/opendata/new-world-bank-country-classifications-income-level-2022-2023#:~:text=The%20World%20Bank%20assigns%20the,the%20previous%20year%20\(2021\)](https://blogs.worldbank.org/opendata/new-world-bank-country-classifications-income-level-2022-2023#:~:text=The%20World%20Bank%20assigns%20the,the%20previous%20year%20(2021))
- Heer, D. M. (2002). When Cumulative Causation Conflicts with Relative Economic Opportunity: Recent Change in the Hispanic Population of the United States. *Migraciones Internacionales*, 1(3). Retrieved from <https://www.redalyc.org/pdf/151/15101302.pdf>
- Huang, Y., & Leung, Y. (2009). Measuring Regional Inequality: A Comparison of Coefficient of Variation. *The Open Geography Journal*, 25-34.
- Hübler, M., Braun, M., & Keimes, N. (2024). Regional policy analysis in Germany. Retrieved from <https://ssrn.com/abstract=4832537>
- IMF. (2020). *The great lockdown*, International Monetary Fund. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/04/14/weo-april-2020>
- IMF. (2020). World economic outlook, 2020: The great lockdown, International Monetary Fund, Chapter 1: Global Prospects and Policies. Retrieved from <https://www.imf.org/en/publications/weo/issues/2020/04/14/weo-april-2020>

- Isard, W. (1956). *Location and Space-economy; a General Theory Relating to Industrial Location, Market Areas, Land Use, Trade, and Urban Structure*. Cambridge: Technology Press of Massachusetts Institute of Technology and Wiley. Retrieved from <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015007550810&seq=6>
- Isard, W. (1957). *Municipal Costs and Revenues Resulting from Community Growth*. Wellesley, Mass: Chandler-Davis Publ. Co. Retrieved from <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015007218681&seq=1>
- Isard, W. (1975). Introduction to Regional Science. *Prentice-Hall*, 338-339. Retrieved from <https://tidsskrift.dk/nationaloekonomisktidsskrift/article/view/62360/88019>
- Izzeldin, M., Muradoǵlu, Y. G., Pappas, V., Petropoulou, A., & Sivaprasad, S. (2023). The impact of the Russian-Ukrainian war on global financial markets. *International Review of Financial Analysis*, 87.
- Jeffery, C., Pamphilis, N. M., Rowe, C., & Turner, E. (2014, july). Regional Policy Variation in Germany:. *Journal of European Public Policy*, 1350-1366.
- Kattel, R., & Raudla, R. (2013). The Baltic Republics and the Crisis of 2008–2011. *Europe-Asia Studies*, 65(3), 426-449.
- Khatiwada, S. (2009). Stimulus Packages to Counter Global Economic Crisis: A review. Retrieved from <https://cdi.mecon.gob.ar/bases/doc/oit/iils/dp19609.pdf>

- Krugman, P. (1991). *Geography and Trade*. The MIT Press.
- KRUGMAN, P. (2009, September). How Did Economists Get It So Wrong? *THE NEW YORK TIMES*.
- Li, J., Chen, Y., Xie, Z., & Zou, X. (2020). Measuring Economic Growth Differentiation of Emerging Economies Based on Calculation of Theil Index. *Journal of Physics: Conference Series*.
- Maranzano, P., & Romano, R. (2023). The European Economic Transition before, during,. *Taylor & Francis*, 1-27.
- McKinnon, R. (1973). Money and Capital in Economic Development. *Brookings Institution*.
- Mogherini, F. (2016, June). Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe, A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy. Retrieved from https://www.eas.europa.eu/sites/default/files/eugs_review_web_0.pdf
- Myrdal, G. (1974). Penetrating analysis of the interdependence of economic, social, and institutional phenomena. Retrieved from <https://www.nobelprize.org/prizes/economic-sciences/1974/myrdal/lecture/>
- Novotný, J. (2007). On the measurement of regional inequality: does. *Springer-Verlag*.
- OECD. (2023). *OECD Regional Outlook 2023 - Poland*.
- OECD. (2023). *OECD- Regional Outlook 2023- Germany*.
- OECD. (2024). *Realising the Potential of the Middle Corridor*. Retrieved from <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/903a0dc9->

[en.pdf?expires=1734186689&id=id&accname=guest&checksum=B9FDB373A52CA2C98FBBD716F03695DF](https://www.economy-finance.ec.europa.eu/document/download/588734c0-415d-4e9e-b7df-58fd85359d54_en?filename=eb024_en.pdf)

Poissonnier. (2017). *The Baltics: Three Countries, One Economy?*

European Economy, Economic and Financial Affairs,
Economic Brief 024. Retrieved from https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/588734c0-415d-4e9e-b7df-58fd85359d54_en?filename=eb024_en.pdf

Polish Investment Zone. (n.d.). Retrieved from Poland Investment & Trade Agency:

https://www.paih.gov.pl/en/why_poland/investment_incentives/polish_investment_zone/

Porter, M. (1990). *The Competitive Advantage of Nations*. Harvard Business Review. Retrieved from <https://hbr.org/1990/03/the-competitive-advantage-of-nations>

Shaikh, A. (2007). *Globalization and the myth of free trade*. Retrieved from <http://european.ge>

Shaikh, A. (2016). *Capitalism: competition, conflict, crises*. Oxford University Press. Retrieved from <https://www.bresserpereira.org.br/terceiros/cursos/ShaiKh,Anwar-2016-Capitalism-Competition.pdf>

Shamin, A., & Seyoon, K. (2009). Asia agrees on expanded \$120 billion currency pool. *Asia's Future: Critical thinking for a Changing Environment*. Bloomberg. Retrieved from www.wilsoncenter.org/topics

Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe, A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy. (2016, June). Retrieved from

https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_review_web_0.pdf

Shaw, E. S. (1973). *Financial deepening in economic development*. Oxford University Press, New York. Retrieved from

<https://www.jstor.org/stable/2978421>

Shaw, E. S. (1973). *Financial deepening in economic development*. Oxford University Press, New York. Retrieved from

<https://www.jstor.org/stable/2978421>

Shenai, N., & Bolhuis, M. (2023). How the Brady Plan delivered on debt relief: lessons and implications International Monetary Fund. Retrieved from [https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/WP/2023/English/wpia2023258-](https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/WP/2023/English/wpia2023258-print-pdf.ashx)

[print-pdf.ashx](https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/WP/2023/English/wpia2023258-print-pdf.ashx)

Snowdon, B. (2016, October – December). Institutions, Economic Growth and Development: A Conversation with Nobel Laureate Douglass North. *World Economics*, 17(4). Retrieved from [https://durham-](https://durham-repository.worktribe.com/output/1395892)

[repository.worktribe.com/output/1395892](https://durham-repository.worktribe.com/output/1395892)

Stang, G. (2013). *Global commons: Between cooperation and competition*, European Union Institute for Security Studies (EUISS). European Union Institute for Security Studies (EUISS).

Stiglitz, J. E. (2009). *The Financial Crisis of 2007/2008 and its Macroeconomic Consequences*. Initiative for Policy Dialogue. Retrieved from Initiative for Policy Dialogue.

Stiglitz, J. E. (2010). Lessons from the Global Financial Crisis of 2008. *Seoul Journal of Economics*, 23, 321-339.

(2017). *The IMF's work on inequality: bridging research and reality*.

Retrieved from

<https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2017/02/22/the-imfs-work-on-inequality-bridging-research-and-reality>

The Organization for Economic Co-operation and Development (OECD). (n.d.). Retrieved from

<https://www.oecd.org/en/networks/emerging-markets-network.html#:~:text=Between%202000%20and%202019%2C%20the,Business%20opportunities%20are%20development%20opportunities>

The Social Impact of the Economic Crisis. (2011, 11 18). *Economic and Social Council Chamber*. NY. Retrieved from

<https://www.un.org/development/desa/dspd/world-social-report/2011-2/the-social-impact-of-the-economic-crisis.html>

THE WORLD BANK. (2020). *Trading and Development in the Age of Global Value Chains, World Development Report 2020*.

THE WORLD BANK. (2023). *middle trade and transport corridor*.

un.org. (2011, Oct 18). Retrieved from

<https://social.desa.un.org/issues/poverty-eradication/events/the-social-impact-of-the-economic-crisis>

UNCTAD. (2007). *Regional cooperation for development, Trade and Development Report*. Retrieved from

https://unctad.org/system/files/official-document/tdr2007_en.pdf

UNCTAD. (2008). *Financial reforms in developing and transition economies, Trade and Development Report*. Retrieved from

https://unctad.org/system/files/official-document/tdr2008_en.pdf

- UNCTAD. (2009). *A global monetary system with stable real exchange rates and symmetric intervention obligations, Reform of the International Monetary and Financial System, Trade and Development Report 2009*. Retrieved from https://unctad.org/system/files/official-document/tdr2009ch4_en.pdf
- UNCTAD. (2009). *Responding to the global crisis Climate change mitigation and development, The international policy dimension, Trade and development report*. Retrieved from https://unctad.org/system/files/official-document/tdr2009_en.pdf
- United Nations Conference on Trade and Development. (2008). *Trade and Development Report*. Retrieved from https://unctad.org/system/files/official-document/tdr2008_en.pdf
- World Bank. (1989). *Financial Systems and Development World Development Indicators*. Retrieved from <https://documents1.worldbank.org/curated/en/667381468339905228/pdf/PUB76820REPLACEMENTOWDR01989.pdf>
- WORLD BANK. (1994). *Infrastructure for development*. Retrieved <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/5ad3a565-0f90-5403-87ea-86948b79c623>
- WORLD BANK. (2019). *South Caucasus in Motion*. Retrieved from <https://documents1.worldbank.org/curated/en/614351556553124178/pdf/South-Caucasus-in-Motion.pdf>
- WORLD BANK. (2020). *Trading and Development in the Age of Global Value Chains, World Development Report. 2020*.

Retrieved from

<https://www.worldbank.org/en/publication/wdr2020>

WORLD BANK. (2024). Retrieved from

<https://www.worldbank.org/en/country/armenia/overview>

(2020). *World economic outlook, 2020: The great lockdown, International Monetary Fund, Chapter 1: Global Prospects and Policies*. Retrieved from

<https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/04/14/weo-april-2020>

Юданов, Ю. И. (1984). Малые страны западной Европы.

ბარათაშვილი, ე., & კეკელია, გ. (2004, სექტემბერი 5).

რეგიონების სამეურნეო სპეციალიზაცია, როგორც მათი საწარმო-ეკონომიკური პოტენციალის ამაღლების საფუძველი. *საქართველოს ეკონომიკა*. Retrieved from <http://geoeconomics.ge/?p=1469>

თუთბერიძე, გ., რაქვიაშვილი, გ., & ფიფია, ქ. (2017).

საზოგადოების ეკონომიკური სტრუქტურის რაოდენობრივი მაჩვენებლების. *გლობალიზაცია და ბიზნესი*, 82-90.

იფშირაძე, ა. (2015). იმერეთის მხარის სპეციალიზაციისა და კლასტერული განვითარების შესაძლებლობები.

ეკონომიკური პროფილი, 10(1), 16-21. Retrieved from <https://economicprofile.unik.edu.ge/pdf/e3fd766e2bec943b316837d95705bef1.pdf>

იფშირაძე, ა., & ქარჩხაძე, ს. (2024). კროს-რეგიონული

თანამშრომლობის როლი შიდა-რეგიონული დისპროპორციების დაძლევაში პოსტ-კრიზისულ

საქართველოში. *ეკონომიკური პროფილი*, 19(1), 7-16.

Retrieved from <http://economicprofile.org/article/1365>

კახიძე, ი., & ლოსაბერიძე, დ. (2019). *რეგიონული განვითარების პოლიტიკის საფუძვლები (შემუშავებულია პროექტის: „რეგიონების მხარდაჭერა მდგრადი განვითარებისათვის“ ფარგლებში, ევროკავშირი საქართველოსათვის)*. Retrieved from

<http://www.cldn.ge/images/pdf/111-b-regionuli.pdf>

საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო. (n.d.). საქართველოს მცირე და საშუალო მეწარმეობის განვითარების სტრატეგია 2021-2025 წლებისთვის. Retrieved from

http://www.economy.ge/uploads/files/2017/ek__politika/sme_strategy/sme_development_strate

საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. (n.d.). *www.geostat.ge*. Retrieved from

<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/23/mtliani-shida-produkti-mshp>

სილაგაძე, ლ., & ათანელიძევილი, თ. (2019). პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები სამხრეთ კავკასიის ქვეყნებში თანამედროვე ეტაპზე (შედარებითი ანალიზი). Retrieved from

<https://academlab.openjournals.ge/index.php/academlab/article/download/4094/4326/6451>

სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. (n.d.). მთლიანი შიდა პროდუქტი მიმდინარე ფასებში. Retrieved from

<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/23/mtliani-shida-produkti-mshp>

- უგულავა, გ. (2023). *ტერიტორიული ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიული დაგეგმვა*. ივერიონი.
Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/372371835_teritoriuli_ekonomikuri_ganvitarebis_strategiuli_dagegmva
- ღავთაძე, გ. (1999). ადგილობრივი ბიუჯეტების როლი სახელმწიფოს რეგიონული პოლიტიკის გატარებაში. ქუთაისი: აკაკი წერეთლის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი.
- ღავთაძე, გ. (2010). ეკონომიკური რეფორმები მსოფლიოს სხვადასხვა რეგიონებსა და ცალკეულ სახელმწიფოებში. *ეკონომიკური პროფილი*(8).
- ღავთაძე, გ. (2010). თანამედროვე საერთაშორისო სავალუტო და საფინანსო სისტემის რეფორმირების რეგიონული თავისებურებები. *ბიზნესი და მენეჯმენტი*,(2), 170-177.
Retrieved from <http://www.nplg.gov.ge/ec/ka/jmat/search.html?cmd=search&pft=biblio&q=700%3A1%3A%E1%83%A6%E1%83%90%E1%83%95%E1%83%97%E1%83%90%E1%83%AB%E1%83%94+%E1%83%92%E1%83%98%E1%83%9D%E1%83%A0%E1%83%92%E1%83%98>
- ღავთაძე, გ., & იფშირაძე, ა. (2009). გლობალური ინტეგრაციული პროცესები და განვითარებადი ქვეყნები. *საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენცია: გლობალიზაცია, მსოფლიო კრიზისი და სამხრეთ კავკასია*. ქუთაისი.
- ღავთაძე, გ., & იფშირაძე, ა. (2017). რეგიონთაშორისი დისპროპორციები საქართველოში და მათი დაძლევის

[83%9B%E1%83%94-](#)

[%E1%83%A5%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%A](#)

ღავთაძე, გ., & ჩიხლაძე, ნ. (2009). იმერეთის მხარის ეკონომიკური განვითარების პირობები და პერსპექტივები. 254. ქუთაისი, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი.

ღავთაძე, გ., & ჩიხლაძე, ნ. (2020). რეგიონული ინვესტიციური რისკის გამოყენების შესაძლებლობები რეგიონების განვითარების დიაგნოსტიკის სრულყოფისათვის. *საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის მოამბე*, 14(3), 135-141. Retrieved from <http://science.org.ge/bnas/vol-14-3.html>

ჩიხლაძე, ნ. (2021). *რეგიონული ეკონომიკური პოლიტიკის თეორიული და პრაქტიკული მიდგომები (მონოგრაფია)*. ქუთაისი: MBM-პოლიგრაფი.

ჩიხლაძე, ნ., ხიდაშელი, მ., & უგულავა, გ. (2021). საქართველოს ეკონომიკური განვითარება COVID-19-ის პირობებში (მაკროეკონომიკური და რეგიონული ასპექტები). ქუთაისი: მ.ფოფხაძის სახელობის სტამბა.

ჭანია, მ. (2017). საქართველოს ეკონომიკური განვითარების პრიორიტეტები გლობალიზაციის ფონზე. *საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის: ეკონომიკური განვითარების სტრუქტურული და ინოვაციური პრობლემები*. თბილისი. Retrieved from <https://conferenceconomics.tsu.ge/>